



ego

Gewetensconflict

Er is in de laatste maanden een gewetensconflict ontstaan in de rijen van de protestantse geestelijke verzorgers.

Wat is er aan de hand?

De synode van de Nederlandse Hervormde Kerk heeft in een rapport over de kernbewapening gesteld dat deelname aan een oorlog met kernwapens de christen in strijd brengt (kan brengen) met wat het evangelie van hem vraagt.

Het is duidelijk dat de veldpredikers door dit rapport in een moeilijke positie kunnen komen. De militaire kracht van de NAVO (waaraan de Nederlandse strijdkrachten deelnemen) berust mede op de aanwezigheid en het eventueel gebruik van kernwapens.

Is het geoorloofd dat de veldpredikers de mening van de synode, voor zover zij deze zelf delen, in de zielszorg van de Nederlandse militairen ter sprake brengen, deze verdedigen en zelfs verkondigen?

De hoofdveldprediker heeft te kennen gegeven dat dit niet geoorloofd is.

De synode van haar kant heeft dezer dagen verklaard dat er in de krijgsmacht voldoende waarborgen moeten bestaan, dat aan het uitoefenen van het ambt van herder en leraar in gemeenschap met de kerk en haar belijden en getuigen geen belemmeringen in de weg zullen worden gelegd.

In de laatste weken is dit probleem bezig onderwerp te worden van een publieke discussie.

Ook voor de humanisten is hier een punt van belang aangesneden. Wij hebben dan ook geen enkele aanleiding om met enig leedvermaak deze strijd gade te slaan, integendeel, wij volgen de ontwikkeling der dingen met aandacht en zorg. Het gaat immers in wezen om de grenzen van de zielszorg die wordt uitgeoefend in door de overheid beheerde instituten.

Heeft eventueel de overheid het recht deze zielszorg beperkingen op te leggen? Wij menen dat de overheid dit recht inderdaad heeft, ook t.a.v. de kerken. Wij haasten ons eraan toe te voegen dat de overheid o.i. zo min mogelijk gebruik van dit recht moet maken.

Het is merkwaardig dat de overheid nog slechts kort geleden, en zelfs op aandringen van de kerken, gebruik gemaakt heeft van dit recht bij de invoering van de humanistische geestelijke verzorging in de krijgsmacht. Het is de a.s. humanistische verzorgers n.l. door de overheid verboden om anti-godsdienstige propaganda te maken. Nu is dat voor ons geen probleem, want we hebben uit eigen aandrang reeds geen enkele behoefte om anti-godsdienstige propaganda te maken. Maar het is toch heel duidelijk een beperking die de overheid aan de humanistische geestelijke verzorging heeft opgelegd.

Zo lijkt het ons voor de overheid ook een punt van overweging, of zij de eis moet stellen dat de zielszorg die wordt uitgeoefend binnen het militair apparaat, aan de militaire kracht van dit apparaat geen schade mag berokkenen.

Wij hebben echter ook begrip voor de kerk die voor haar predikanten het recht van vrije verkondiging vraagt.

Wij vrezen dat het meningsverschil zich in de komende maanden zal toespitsen en voor sommige predikanten inderdaad de vorm van een gewetensconflict zal aannemen.

Red.

ego

Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen

No. 23 — maart 1964

2de jaargang

Redacteur: H. Lips (Hoofd Geestelijke Verzorging)

Adres redactie:

Coomherthuis, Hoofdstraat 84, Driebergen

telefoon 03438 — 2471

Adres administratie:

Lothariuslaan 70, Bussum

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage—Rens

Jan Brouwer

Th. Hartsuiker

R. Jans

R. v. Kamp

Henk J. Meier

Johan v. Nieuwenhuizen

G. Schuurman

B. Vuysje

Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar
Dienstplichtige militairen ontvangen
het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*Gewoon lachend de wereld inkijken.
Is dat niet de beste manier om veel
problemen op te lossen? Fotograaf
Leonard Freed heeft dat vermoede-
lijk helemaal niet willen zeggen met
deze foto. Wij echter willen deze
luchthartige boodschap graag in
onze voorplaat zien.*

GoliAth: film van Polak en Vanvugt



Dick Polak (links) en Ewald Vanvugt: nieuw filmduo

Dick Polak (geboren in Haarlem, 29 april 1940) en Ewald Vanvugt (geboren in Den Bosch, 16-4-1943) gaan bewijzen dat de produktiekosten van de gemiddelde (Nederlandse) speelfilm te hoog liggen. Niet in een uitvoerig rapport naar aanleiding van de laatste tien Nederlandse speelfilms, maar door eigen werk.

Te bewijzen: Speelfilm kan goedkoper

Naar een idee van Vanvugt ('GoliAth') gaan ze naar Zuid-Frankrijk om in een middelgrote (oude) stad een film te maken over een jongen die in die stad verzeild raakt. Hij spreekt de taal niet, voelt zich geïsoleerd, maar maakt toch contacten. Nauwelijks een synopsis te noemen: het is ook maar een idee. De uitwerking ervan houden Polak en Vanvugt voorlopig nog geheim.

Geen wereldschokkend nieuws, maar goed nieuws voor de Nederlandse filmwereld en de kleine groep filmenthousiasten in ons land.

Er is bij ons al (te) lang gewacht op een paar jongeren die wilden laten zien dat de 'ouderen' het fout doen.

Of ze gelijk hebben, is het punt niet: vaak komt uit zo'n brok agressiviteit een nieuwe aanpak naar voren. Daarvan kunnen de Franse, Italiaanse, Engelse en Amerikaanse filmers meespreken. Niet voor niets hebben Truffaut, Godard, Olmi, De Seta, Richardson en Cassavetes hun films buiten de gevestigde studio's en producenten om gemaakt.

Dick Polak begon als de jongen op een rijnaak, schakelde over naar een coaster, kwam in de fotografie terecht via een 'fabrikant' van prentbriefkaarten ('ze werden geglansd in osseagal...') en belandde (met de 'klap') in de film tijdens de productie van 'Fanfare'. Sedert dien heeft hij continu aan de andere kant van de camera gestaan: als regie-assistent, klapper-jongen, camera-assistent en montageman.

'Meisjes achter de ramen' — de Italiaanse film over onze 'wallekes', die in Nederland is afgekeurd — was zijn tweede 'job'. Daarna volgden o.a. 'Het Mes', 'De werkelijkheid van Karel Appel', 'Rififi in Amsterdam', de televisiefilms van Jan Vrijman, het Amsterdamse deel van de film 'De wereld wil bedrogen worden' en een aantal minder bekende produkties.

Ewald Vanvugt is de laatste weken veel in de publiciteit geweest door zijn geruchtmakende (eerstgepubliceerde) tweede boek 'Een bijzonder vreemde dief', dat in Den Bosch — na een klacht van pastoor Lückert — verboden werd.

Daarna kwam zijn eerste boek 'Rodeo of Zuster Bertram' uit. Van hem staan — naast vele bijdragen aan literaire tijdschriften — nog een aantal boeken en gedichtenbundels op stapel (vrijwel alle bij 'De Bezige Bij') en hij is met zijn twintig jaar zonder twijfel de jongste beroepsauteur in Nederland.

De kritiek op zijn werk was niet onverdeeld gunstig: veel bezwaar ondervond zijn recht-toe-recht-aan stijl, het neerschrijven van gedachten van het moment (zonder 'eeuwigheidswaarde'), maar niemand twijfelde — ondanks het feit dat vrijwel alles wat hij schreef autobiografisch is — aan zijn inventiviteit. Dat gaat hij met het scenario van 'GoliAth', nog eens bewijzen. Waarschijnlijk zal hij er ook de hoofdrol in spelen.

Voor het zover is, zal Dick Polak echter eerst zijn capaciteit wagen aan de verfilming van Remco Camperts kort verhaal 'In de kast', waarvoor Polak van O., K. & W. in principe een budget toegewezen heeft gekregen. Aan de hand daarvan zullen de prognoses voor 'GoliAth' een iets reëlere basis krijgen. Voorlopig is het: afwachten en hopen.

HENK J. MEIER

Indonesië zoekt een eigen toekomst

Op vier augustus kwamen wij aan op het vliegveld van Djakarta. Zodra de deur van de DC-8 open was, drong geur van de kreteks — kruidnagelsigaretten — binnen. Een geur die de liefhebbers in vervoering brengt, maar door tegenstanders als stank wordt ervaren.

De reactie op de kreteks is min of meer symptomatisch voor Nederlandse reacties op veel van wat Indonesië ons geboden heeft. Of het nu ging om het eten van ongewassen fruit, of om het doen van politieke uitspraken, steeds tekenden zich twee fel contrasterende groepen af van voor- en tegenstanders, waarbij opgemerkt mag worden dat de wantrouwers van fruit vaak dezelfde waren die liever geen anti-kolonialistische uitspraken wilden doen.

Bij de ontvangst was er sprake van een duidelijke spanning. Nog niet zo heel lang geleden waren we ten slotte nog praktisch in oorlog. Van beide zijden werden welwillende woorden gesproken, die echter verloren gingen in het geluid van warmdraaiende vliegtuigmotoren.

Stewardessen van de Indonesische luchtvaartmaatschappij Garuda, even

In de zomermaanden van 1963 maakte een delegatie Nederlandse studenten, bestaande uit afgevaardigden van de meeste landelijke studentenverenigingen op politieke of levensbeschouwelijke grondslag, een reis over Java en Bali in het kader van een studentenuitwisseling tussen Nederland en Indonesië.

Deze uitwisseling was van Nederlandse zijde georganiseerd door de Nederlandse Staatskundige Studenten Federatie, een organisatie die nog niet zolang geleden aan de Vrije Universiteit van Amsterdam werd opgericht en die met alle aangesloten groeperingen meegerekend ca. 500 leden telt.

Van Indonesische zijde trad de PPMI als organisator op, een overkoepelende organisatie, waarbij behalve politieke en religieuze studentenorganisaties ook gezelligheidsverenigingen zijn aangesloten, die in Indonesië gelukkig nauwelijks meetellen. Het ledental van de PPMI is ongeveer 100.000.

Dit karakteriseert de grote politieke belangstelling van de Indonesische studenten, die immers als toekomstig kader van een land dat nog naar zijn uiteindelijke maatschappijvorm zoekt, een grote verantwoordelijkheid dragen.

De bedoeling van de uitwisseling was vooral om te proberen of de betrekkingen tussen beide landen, die nogal geleden hadden onder het dekolonisatieproces, misschien verbeterd zouden kunnen worden.

De schrijver van dit artikel maakte de reis mee als afgevaardigde van de Democratische Socialistische Studenten Vereniging 'Politeia', één van de Nederlandse politieke Studentenverenigingen.

zakelijk als vriendelijk en adembenemend, waren de eerste aanwijzingen dat in Indonesië een ontwikkeling aan de gang is naar modernere maatschappijvormen, waarin bij voorbeeld de vrouw ook op eerbare wijze een zelfstandig beroep kan uitoefenen.

Zonder controle passeerden wij de douane. Met busjes werden we naar het olympisch dorp gebracht, dat bij het gigantische nieuwe stadion van Djakarta hoort en even buiten de stad ligt.

Voorzichtig

Die avond hadden de eerste voorzichtige contacten plaats met Indonesische studenten. Omdat we gedurende de zes weken dat we in Indonesië waren, zelden ergens langer dan enkele dagen bleven en bovendien gewoonlijk in groepsverband officiële bezoeken aflegden, zijn er niet zoveel persoonlijke gesprekken geweest als mogelijk was. Wij hebben eigenlijk alleen onze reisbegeleiders goed leren kennen.

De eerste week bleven we in Dja-

karta, waar we de gelegenheid kregen om aan het klimaat te wennen — dat ik overigens iedereen kan aanbevelen — en waar we onze eerste officiële bezoeken aflegden.

We werden er toegesproken door verschillende ministers, woonden een redevoering van president Soekarno en een tuinfeest bij minister Roeslan Abdoelgani bij en een vrolijke avond van de omroep, waar door een paar conferenciers aardig met de politiek werd gespot.

De PPMI had een intensief programma voorbereid, dat ons veel informatie verschaftte.

De toespraken van de verschillende autoriteiten kwamen in het algemeen hierop neer: Tegen Nederlanders hebben wij niets, wij hebben iets tegen de Nederlandse politiek zoals die in het verleden gevoerd is.

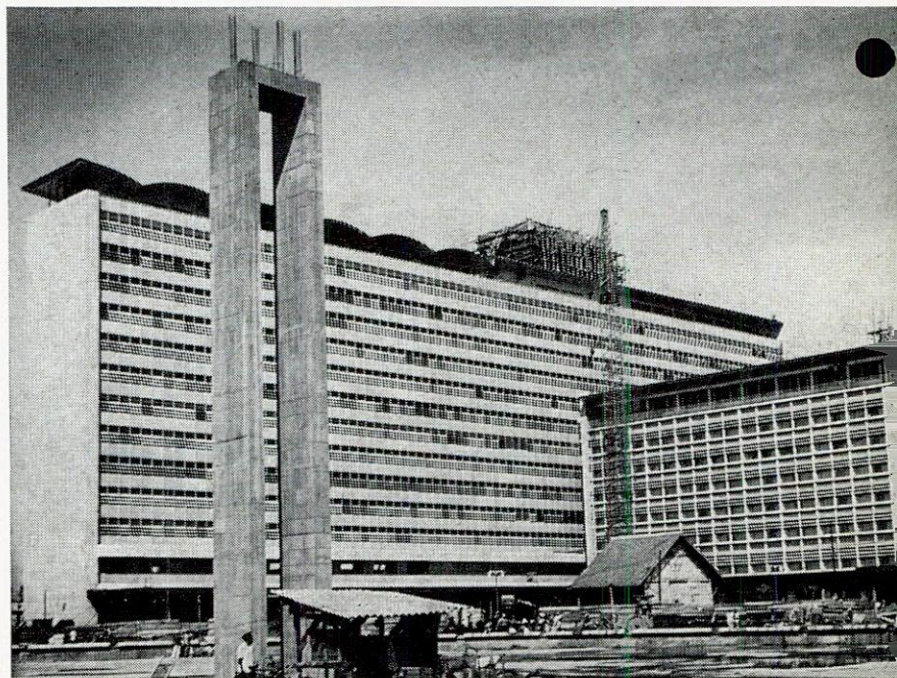
Jullie kennis van zaken kan voor ons belangrijk zijn, maar in de toekomst zullen wij slechts bereid zijn tot samenwerking op basis van gelijkheid.

Wij zijn nu onafhankelijk en voelen er niets voor om Nederland weer een overheersende positie in onze economie te laten innemen. Vandaar dat wij bij het herstel van de betrekkingen voorzichtig te werk willen gaan.

Problemen en perspectieven

Java herbergt ruim twee derde van het totaal van honderd miljoen Indonesiërs op een oppervlakte van ongeveer vijf maal Nederland. Tachtig percent

Het nieuwe Indonesië: hotel Indonesia in Djakarta.



van de bevolking leeft van de landbouw, hetzij als pachter, hetzij als eigenaar van een klein stukje grond. Vroeger was er op het land een aanzienlijke huisindustrie. Men weefde bij voorbeeld zijn eigen kleding, maar deze huisindustrie is vrijwel verdwenen toen de Nederlanders industrieproducten gingen importeren.

Omdat de kleine boeren maar zo weinig land hebben, blijft hun een groot deel van het jaar weinig anders te doen over dan kijken hoe hard de rijst groeit en kinderen krijgen. Hoewel er weinig werklozen zijn, is de werkloosheid dus groot, en omdat de bevolking sneller toeneemt dan de oppervlakte van Java, dat al volledig in cultuur is gebracht, komen er steeds meer mensen bij waarvoor geen land meer beschikbaar is.

Deze mensen trekken naar de steden en proberen zich daar met allerlei baantjes in leven te houden. De handigsten gaan in de handel en leven met hun eventuele gezin van de winst die ze kunnen maken op een omzet van bij voorbeeld tachtig citroenen per dag. Een ander specialiseert zich in radijsjes.

Honderd dergelijke handelaren zouden vervangen kunnen worden door één groenteboer, maar dit gebrek aan efficiency is nodig om iedereen aan werk en een minimaal inkomen te helpen. Het is een sociale instelling.

Wanneer in Nederland gesproken wordt over de Indonesische economie, dan bedoelt men iets heel anders. Men spreekt dan over de rubberplantages, de theetuinen, de olievelden en de kopra. In deze sectoren werkt echter maar een zeer klein deel van de bevolking. Werkloosheid en overbevolking worden er dus nauwelijks mee bestreden.

De ruwe produkten worden uitgevoerd en elders als grondstof voor industrieën gebruikt. Het enige nut is dat het wat geld opbrengt.

De Indonesische regering wil aan deze toestanden een einde maken en de eigen grondstoffen zelf gaan verwerken. De industrieën die daarvoor nodig zijn, zouden voldoende werk kunnen verschaffen. Men probeert in het buitenland leningen te krijgen voor industrie-projecten en experimenteert ook met een nieuw soort van buitenlandse investering, gebaseerd op verdeling van de opbrengst van het betrokken bedrijf, dat vrijwel van het begin af aan onder Indonesisch beheer staat, totdat de investering met een zekere rente is terugbetaald, daarna is het bedrijf Indonesisch eigendom.

Dit doet men om te voorkomen dat buitenlandse mogendheden de produktiemiddelen in handen zouden hebben, want met de machtspositie die dat met zich meebrengt, heeft men slechte ervaringen.



Indonesiër bij geoogste rijst.

In het land zelf werkt men koortsachtig aan de opleiding van een toekomstig kader; men heeft in enige jaren het analfabetisme vrijwel weten uit te roeien, vele middelbare scholen gesticht en het aantal instellingen van hoger onderwijs van vier of vijf (in 1945) op honderd veertig (in 1963) gebracht.

Wij zijn eens in een plaatsje door een studentencomité ontvangen, terwijl onze begeleiders niet eens wisten dat daar een universiteit was.

Ontwikkelingsprojecten

Men werkt ook aan verschillende ontwikkelingsprojecten voor hele landstreken, zoals bij voorbeeld een stuwdam op West-Java, die een gebied ter grootte van Nederland zal irrigeren en vrijwaren van overstromingen en bovendien water en elektriciteit zal leveren gedurende het hele jaar voor steden en industrieën.

In het algemeen doet men zoveel mogelijk om de bevolking, die eeuwenlang in armoede heeft geleefd, enthousiasme en zelfrespect bij te brengen, die nodig zijn om de flegmatieke levensstijl te doorbreken.

Dit gebeurt door redevoeringen van de President, door culturele manifestaties, door de sport en door de nadruk te leggen op de belangrijkheid van Indonesië in de internationale politiek.

Tot dusver is daarmee bereikt dat het 'koloniale minderwaardigheidscomplex' verdwenen is, men is niet langer beleefd tegen onbeleefde blanken, maar wel tegen beleefde. Feodale verhoudingen beginnen te verdwijnen: de sultan

van Djokja is beschermheer van de padvinderij en zijn paleis wordt als universiteitsruimte gebruikt.

De heks die op Bali in een toneelvoorstelling op plastische wijze een zeer aristocratische prins aanrandde, had kennelijk het publiek op haar hand.

Het leger

Het Indonesische leger is de laatste jaren nogal groot geworden. Eerst heeft men het aanzienlijk uitgebreid om de opstandige bewegingen in de rijkere 'buitengewesten' te imponeren en later heeft men het nog gemoderniseerd vanwege de moeilijkheden met Nederland.

Nu er geen militaire conflicten meer zijn, is men er zich van bewust geworden dat het eigenlijk wel erg duur is allemaal. Omdat een demobilisatie de werkloosheid nog zou vergroten en dus niet zonder moeilijkheden zou verlopen, heeft men een andere oplossing gezocht.

Een leger heeft gewoonlijk een betrekkelijk straffe organisatie en moet dus in staat zijn om allerlei taken uit te voeren, ook op niet-militair terrein.

Men gaat nu proberen om de genie bruggen te laten bouwen, men schakelt verbindingstroepen in in rampgebieden en gebruikt het voorlichtingsapparaat om de boeren over landbouwmethoden voor te lichten.

Op Bali hebben wij het leger aan het werk gezien in het gebied dat door de uitbarsting van de Goenoeng Agoeng verwoest is.

Overigens staat deze 'civil mission' van het leger nog in de kinderschoenen.

M. P. VAN ALBADA

Opstanding

De evangeliën zijn eigenlijk achterstevoeren ontstaan. We zouden ze ook in die volgorde moeten lezen. Immers, toen het kruis niet het laatste bleek in Jezus' leven, hebben de discipelen moed gevat; een ontmoedigd troepje mensen is aan de slag gegaan. Zij zijn toen over Jezus gaan vertellen, en hebben daarbij alles opgehaald wat er in zijn leven was gebeurd en gezegd. Een volgende generatie heeft al die verhalen verzameld en opgetekend. Doch alles, omdat het met Goede Vrijdag niet was afgelopen!

Pasen is dan ook het oudste christelijke feest. Niet Kerstmis! Dat feest is pas omstreeks 300 ontstaan en de kerstverhalen komen in het oudste evangelie, dat van Marcus, niet voor. Neen, de Russische kerk heeft gelijk als zij de paasnacht viert als het feest der feesten. Zij belijdt met Pasen niet alleen dat de laatste waarheid niet in de Goede Vrijdag ligt, maar ook en bovenal, dat wie zó de dood onderging, de dood heeft overwonnen.

In Jezus is een leven ingezet dat de zonde met vergeving tegemoetreedt. En op de keper beschouwd is niet Jezus dood en Pilatus levend, maar in Pilatus huist de dood, in Jezus is een leven dat niet vergaat. Bij hem is het werkelijke, het rechte leven te zoeken. Daarom noemen zij hem de Messias (Grieks: Christus), d.w.z. de nieuwe koning. Ook wordt hij wel de Heer genoemd, een gewone heerserstijl, om aan te duiden dat bij hem een hoger gezag berust dan bij welke aardse macht ook.

In ieder geval: Over hem valt niet te klagen, zoals de vrouwen uit het paasverhaal willen doen. De wereld is ook niet zo ingericht, dat de goede machten het onderspit delven. De zwaarmoedigheid behoeft dus ook niet het laatste woord te hebben. Bij alle realiteit van kruis en gepeupel, van onrecht en dood, is het laatste woord aan het leven en aan de liefde!

Maar wat is er nu met Pasen precies gebeurd?

De verhalen die ons in het Nieuwe Testament over het paasgebeuren worden verteld, kloppen niet met elkaar. Er is sprake van één of van twee engelen bij het lege graf, de namen der vrouwen die het lichaam komen balsemen, komen niet overeen in de verschillende evangeliën, slechts één evangelist weet van de ontmoeting met Maria Magdalena te vertellen. En de verschijning van de opgestane Christus speelt zich volgens Mattheüs in Galilea af, volgens Lucas bij Jeruzalem, volgens Johannes op beide plaatsen achtereenvolgens, en de kring waarin Jezus verscheen, wisselt nogal eens.

Alle verhalen vertellen echter van een leeg graf, en van verschijningen. Belangrijker nog is, dat alle verhalen a.h.w. stamelen over een zelfde geheimenis.

Persoonlijk vind ik het ook van een ongelofelijke moed getuigen, dat de kerk, die omstreeks 400 na Christus de overal verspreide geschriften over Jezus en de apostelen selecteerde en ordende, uit de voorraad niet één evangelie heeft uitgezocht, maar vier. Zij nam daarbij alle tegenstrijdigheden op de koop toe. En zij noopte alle volgende eeuwen, niet aan de letter te hangen, maar in de letters naar de bedoeling te zoeken.

Bij die paasverhalen moet men ook dit bedenken: voor de jood van die dagen is het abstracte denken volslagen vreemd. Hij leeft in de denkvormen van de dichters en de kinderen: beeldend, verhalend, visueel. Wij hebben in het Westen de abstracte, logische betoogtrant van de Grieken geleerd. Het valt ons niet altijd gemakkelijk de erfenis van Israël en Hellas beide goed te beheren!

Voor al het Johannes-evangelie, maar zeker ook Paulus laten overigens duidelijk genoeg doorschemeren, dat hun verhalen als het ware een geestelijke méérwaarde bezitten, en dat zij niet anders dan op beeldende wijze kunnen uitdrukken wat zich logisch niet meer zeggen laat. Paulus bijvoorbeeld beroept zich voortdurend op de opstanding en op zijn Heer, die de dood overwonnen heeft — maar hij rept niet van een leeg graf en hij ontkent een 'vleselijke' opstanding: de Heer is de Geest (2 Corinthen 3:17). En Paulus is de vroegste schrijver van het Nieuwe Testament! Hij staat dus het dichtst bij de historische gebeurtenissen. Wat hij verkondigen wil, is niet zozeer de herleving dan wel de verheerlijking van Jezus. Een verheerlijking echter niet als een ontkenning van de aardse realiteit en van het lijden, maar als een heilige bevestiging daarvan.

Dat verkondigen ook de (latere?) evangelische paasverhalen: de opstandings-werkelijkheid is geen ontkenning van het aardse, geschonden bestaan, geen wégdromen van dood en zonde, geen escapisme, maar de bevrijdende overwinnende kracht in en dóór dit aardse, lichamelijke lot. De grote tegenstelling is niet meer die tussen het lijfelijk leven en dood-zijn, maar tussen de slavernij aan de doodsmachten en die ontworsteling, die aan de mens een andere werkelijkheid verleent tot over de grenzen van de lichamelijke dood heen!

Om dat laatste te verstaan, moeten wij trouwens niet alleen naar de paasverhalen luisteren, maar naar de evangeliën in hun geheel, die immers op grond van het paasbeleven zijn geschreven. Daar vinden wij overal die 'meerwaarde', die bij alle erkenning van de ondergangsmachten blijft vasthouden aan de vreugde, de vergeving, de bevrijdende waarheid. Dit te verstaan betekent

dan ook steeds mede-opstaan uit de traagheid of zwaarmoedigheid van het quasi-leven.

Wat die paasverhalen, ieder op eigen wijze, vertellen willen, is dus in hoofdzaak dit:

1. Deze Jezus wordt boven alle mensen en machten gesteld. Opstanding, opwekking betekent in het Johannes-evangelie bovenal: verheerlijking. Boven stadhouders, dictators of welke machthebbers ook gaat het gezag van deze gestalte. In zijn leven is een waarheid die door geen aardse macht teniet wordt gedaan — integendeel! En als wij ooit over 'God' willen spreken, dan raden de evangelisten ons aan dat te doen op deze concrete, gekwalificeerde wijze. In dat Christusleven zit een onvergelykelijke geladenheid, een trouw aan dit bestaan tot in de dood, een mateloos erbarmen met mens en wereld, een nieuw perspectief.

2. Door deze Christusgestalte wordt een levensweg ontsloten die het kwaad niet ontkent, maar die het in de liefde overwint. Het evangelie is daarom ook fundamenteel anti-tragisch. Wanneer enkele jaren geleden in de stille week een opvoering plaatsvond van Sartres Huis Clos, het samen opgesloten zitten in een ruimte waarbuiten niets is, dan vertelt Johannes' paasverhaal juist, dat Christus door gesloten deuren binnenkomt en vrede biedt. In deze liefde zijn er geen doodlopende wegen, geen 'Huis clos'.

3. Dat houdt uiteraard in, dat ook de mens wordt opgeroepen om óp te staan. Op te staan uit de zwaartekrachten, op te staan tegen de doodsmachten. Het is goed, dat ons woord 'opstanding' een wortelverwantschap heeft met 'opstand' en 'opstaan'. Niet de opstandigheid van de angry young man is dan bedoeld, een lege, wrevelige revolte. Eerder heeft Camus' revolte ermee te maken, vooral wanneer Camus in het slothoofdstuk van zijn betreffende boek maar één rechtvaardiging en reden voor deze revolte weet aan te duiden: un étrange amour. Daarover zouden wij graag verder met hem hebben gesproken. Bij hem blijft deze revolte een eenzaam avontuur, niet zonder tragische trekken, terwijl het paasfeest het best zingend gevierd kan worden omdat de hoogste en diepste krachten van dit bestaan deze revolte dragen. Zo wordt de opstanding als het ware in het alledaagse leven van de mens ingezet.

Toen zij dit verstaan hadden, zijn de evangelisten alle gebeurtenissen rond Jezus en al zijn woorden gaan optekenen: daarin vonden zij immers de inhoud van de opstanding, de krachten die de bevrijding brengen.

Dr. H. J. HEERING

Opstand

GEDACHTEN IN DE

PAASWEEK

De 'gelovige' en de 'ongelovige' staan beiden voor de dood. Alle grote godsdiensten en levensovertuigingen hebben een visie op het doodsprobleem gegeven. Dat is blijkbaar voor de mens onontkoombaar. Een levensovertuiging die niet met de dood 'reken't', is eigenlijk helemaal geen levensovertuiging. De mens is zich van zijn tijdelijkheid bewust, hij kan er niet aan ontkomen om de dood onder ogen te zien.

Dat betekent nog niet dat de mens erin is geslaagd om tegenover de dood een waardige houding aan te nemen. Het tegendeel is veelal het geval.

In het Westen kan men, sinds aan velen het geloof in de zekerheid van het eeuwige leven is ontvallen, zelfs spreken van een zekere doodsverwachting. Men vindt deze zowel bij de grote schrijvers als bij de gewone mensen. Men behoeft geen groot kenner van de moderne literatuur te zijn om te bemerken hoezeer de dood en de doodsangst de ondertoon vormen van veel poëzie en veel proza, en wie zijn oor te luisteren legt, hoort maar al te duidelijk de 'onbeholpenheid tegenover de dood' ook in het gesprek tussen gewone mensen.

Daarmede staan we voor één van de kardinale geestelijke problemen van onze tijd. De moderne mens is bezig zijn waardigheid tegenover de dood te verliezen. De vlucht voor dood en doodsangst, de vlucht voor de eenzaamheid die ons deel is als we de dood onder ogen durven zien, is wellicht één der sterkste, negatieve factoren die de westerse samenleving in de twintigste eeuw bepalen. Zelfs als het waar is dat een dergelijke dominerende negatieve factor nog niet altijd tot negatieve resultaten behoeft te leiden, dan nog is deze situatie bedenkelijk.

Met name de humanisten kunnen niet aan deze situatie voorbijgaan. Zij im-

mers hebben de pretentie de menselijke waardigheid te willen gronden op niet-godsdienstige argumenten. Dat schept consequenties!

De aandacht die in de literatuur van de humanistische beweging in en buiten Nederland aan deze problematiek wordt geschonken, is, bij mijn weten, bepaald miniem. Een m.i. ongerechtvaardigd optimisme t.a.v. de menselijke situatie voert in deze literatuur de boventoon, ik vrees tot schade van het humanisme.

In dit artikel wil het probleem gesteld worden, men verwacht geen uitgewerkte visie.

De christenen spreken ons over de 'opstanding'. Sommigen van hen bedoelen daarmee een werkelijke opstanding in een werkelijk hiernamaals. Voor ongelovige mensen klinkt dat, uiteraard ongeloofwaardig. Dat behoeft ons niet te verhinderen om met eerbied en aandacht te luisteren, maar voor zover we ongelovigen blijven zullen we toch moeten antwoorden dat deze 'opstanding' ons niet aanspreekt.

In het artikel van dr. Heering in dit nummer van Ego wordt een andere christelijke visie gegeven, het gaat daarin niet om een 'hiernamaals', maar om dit aardse leven. We mogen één zin citeren: 'Door deze Christusgestalte wordt een levensweg ontsloten die het kwaad niet ontken't, maar die het in de liefde overwint.'

Spreekt dit ons, ongelovigen, aan?

De mens staat voor de dood. En dus kent hij de doodsangst. Wie deze ontken't, is niet moedig. Het is n.l. niet moedig om de angst te ontkennen, maar om te leren ondanks de angst door te gaan. In het aangezicht van de dood zijn we bovendien eenzaam. Ook dat valt niet te ontkennen. Wie de eenzaamheid tracht uit te sluiten, sluit zich zelf uit.

Angst en eenzaamheid zijn kenmerken van de menselijke situatie. We zijn

'vreemdelingen' in een voor ons onbegrijpbare, absurde, wereld. Alle menselijke kennis, hoe waardevol ook in vele opzichten, verandert niets aan deze situatie.

Is wanhoop dan de enige mogelijkheid?

Albert Camus heeft de andere weg gewezen. La révolte! De opstand! De opstand van de mens tegen de dood en de eenzaamheid.

Maar is dat dan geen dwaasheid? De dood is immers onontkoombaar en dus moet deze opstand uitlopen op een nederlaag.

Ongetwijfeld! Maar de waarde van een opstand wordt niet bepaald door de zgn. resultaten, maar door de waarden die in en door de opstand worden verworven.

Wat heeft de mens dan te winnen? Precies dat ene waarom het de mens altijd en alleen moet gaan: het mens-zijn. Eerst in de opstand tegen de dood en de eenzaamheid wordt de mens waarlijk mens. In deze opstand ontbrandt het scheppend element in de mens, wordt hij schepper van zijn eigen mens-zijn. In de opstand vormt de mens dat wat hij aanvankelijk is, natuurlijk gegeven, om tot menselijk bewustzijn, tot menselijke waarheid, tot menselijke waardigheid.

Daarom, het klinkt haast gruwelijk, is de dood onmisbaar. Slechts door de dood zullen we leven, dood en leven vormen een eenheid waarin de mens de kans krijgt zich zelf te worden.

In deze opstand ontmoeten we de ander. Alleen door hem is de opstand vol te houden. We leren dat die ander onontbeerlijk voor ons is. Mens worden betekent altijd ook mede-mens worden. Als we dat niet willen, gaan we samen voortijdig onder.

We willen niet romantiseren. Haat en afschuw kenmerken de ontmoeting met de ander evenzeer als de liefde. We hebben de ander nodig, maar hij staat ons tegelijkertijd in de weg, hij is onze broeder en onze vijand tegelijkertijd.

En toch is de richting van de opstand — de liefde. In de enkele momenten van ons leven dat de liefde werkelijkheid is geworden, hebben we de doodsangst en de eenzaamheid overwonnen, ook al keren die daarna, het zij toegegeven, ongetwijfeld terug.

Maar aan het einde staat toch de dood, de nederlaag!

Zeker, maar wat wil men meer winnen dan de liefde? We bouwen aan de nederlaag, omdat we alleen zo kunnen winnen.

Opstand en opstanding! Als er een opstanding is (ik bedoel geen hiernamaals), dan wordt die gewonnen in de opstand.

H. LIPS

Peter Post, grimmig naar de top

Een van de meest opzienbarende sportfiguren van de laatste tijd is toch wel de Amstelveense wielrenner Peter Post. Nog maar zelden heeft een man die zo schaars is bedeeft met officiële erkenningen, zoveel kleur en gloed gegeven aan de wielersport en daarin zo'n toonaangevende rol bereikt als de nu 30-jarige slagerszoon, die zich zo'n vijftien jaar geleden, toen hij nog in een Amsterdamse volksbuurt woonde, vergaapte aan de regenboogtrui van een buurtgenoot, de wereldkampioen Gerrit Schulte,

PETER POST
... geen regenboogtrui



en die door deze bejubelde verschijning als door een magneet naar de sport van het blinkende racerijsiel werd getrokken.

In zijn inmiddels al tot een respectabele lengte uitgegroeide wielercarrière heeft Peter Post zelf de regenboogtrui nog nimmer mogen dragen. De UCI, het officiële internationale lichaam op het gebied van de wielersport, erkent namelijk wel wereldkampioenen in onderdelen als de sprint, de achtervolging, het rijden achter grote motoren en op de weg, maar niet in een aantal andere specialistische nummers, hoewel die toch een even aparte en belangrijke plaats innemen in het bonte geheel dat de wielersport heet.

Ik doel hierbij op onderdelen als het omnium (de veelzijdigheidsproef onder de wielrenners), de ploegkoers of wel de koppelwedstrijd, de zesdaagse, de wedstrijd achter dernymotoren, die toch nog weer heel iets anders is en ook heel andere eisen stelt dan de wedstrijd achter de zware 'brommers'.

Het noodlot van Peter Post is, dat hij juist in deze onderdelen van de wielersport een grote uitblinker is. En het is een man als Post, die je je zelf doet afvragen wat de UCI ervan weerhoudt dit bestaande onrecht in de wielersport uit de weg te ruimen.

Onrecht

Want een onrecht is het! Een man als Peter Post is het predikaat wereldkampioen in alle opzichten waard. Hij is een fenomeen in de sport, dat op zijn terrein zijn gelijke niet kent. Hij snelt van de ene triomf naar de andere en brengt overal het publiek in vervoering met zijn verrichtingen als wielersport.

We hebben wereldkampioenen gezien, trotse regenboogtruidragers, die aan de flanken van de slanke, sterke Nederlander met het jongensachtige gezicht verschrompelden tot heel kleine, hijgende mannetjes, die er heel wat voor zouden hebben overgehad als zij op dat ogenblik alleen maar het wiel van de voortsnellende 'koning van de winterbaan' zouden hebben kunnen houden. En zo'n man staat er naast, wanneer de jaarlijkse wereldtitels verdeeld worden...

Voor Peter Post is het dus allemaal begonnen met Schulte. Deze was het die — zonder zich dat zelf bewust te zijn — de kleine Pietje Post naar de wielersport trok. En het is dezelfde Schulte geweest, die — ook weer min of meer onbewust — de ontwikkeling van zijn veel jongere buurtgenootje als wielrenner waarschijnlijk in zeer sterke mate heeft beïnvloed.

Want toen Schulte in zijn najaren als wielrenner een nieuwe koppelgenoot zocht en de jonge Post net in een stadion was aangeland waarop hij heel aardig begon te fietsen en een klein beetje in het nieuws kwam, associeerde de vroegere wereldkampioen zich met

de jongen die hem als zijn idool beschouwde, die niets liever wilde dan eenmaal in de voetsporen van hem, Gerrit de Grote, te treden.

Aan de zijde van Schulte behaalde Peter Post zijn eerste belangrijke triomfen. Maar hij leerde er ook dat het in de wielrennerij niet allemaal over een leien dakje gaat, dat deze sport meedogenloos hard kan zijn en dat je, om erin te slagen, een kerel moet zijn die weet wat doorbijten is en die op zijn tijd stevig van zich af moet kunnen slaan.

Schulte had wel aardigheid in die jongen van Post, maar toen hij hem bij zich kreeg, was die Post in zijn ogen toch eigenlijk nog maar een 'doetje', een 'jankeerd', een 'huilebalk'... En omdat Schulte vond, dat Post voor dit werk te week was, verbrak hij de verbintenis.

Vergissing

Maar daar vergiste de grote Gerrit zich. Peter Post had juist lang genoeg in de keiharde leerschool van Schulte meegelopen om zich te pantsen en te weten wat hij wilde. Het feit dat Schulte hem had afgedankt omdat hij een 'huilebalk' zou zijn, maakte Peter Post alleen nog maar grimmiger. Wat drommel, hij zou ze allemaal, Schulte inclusief, laten zien wie hij, Peter Post, dan wel was.

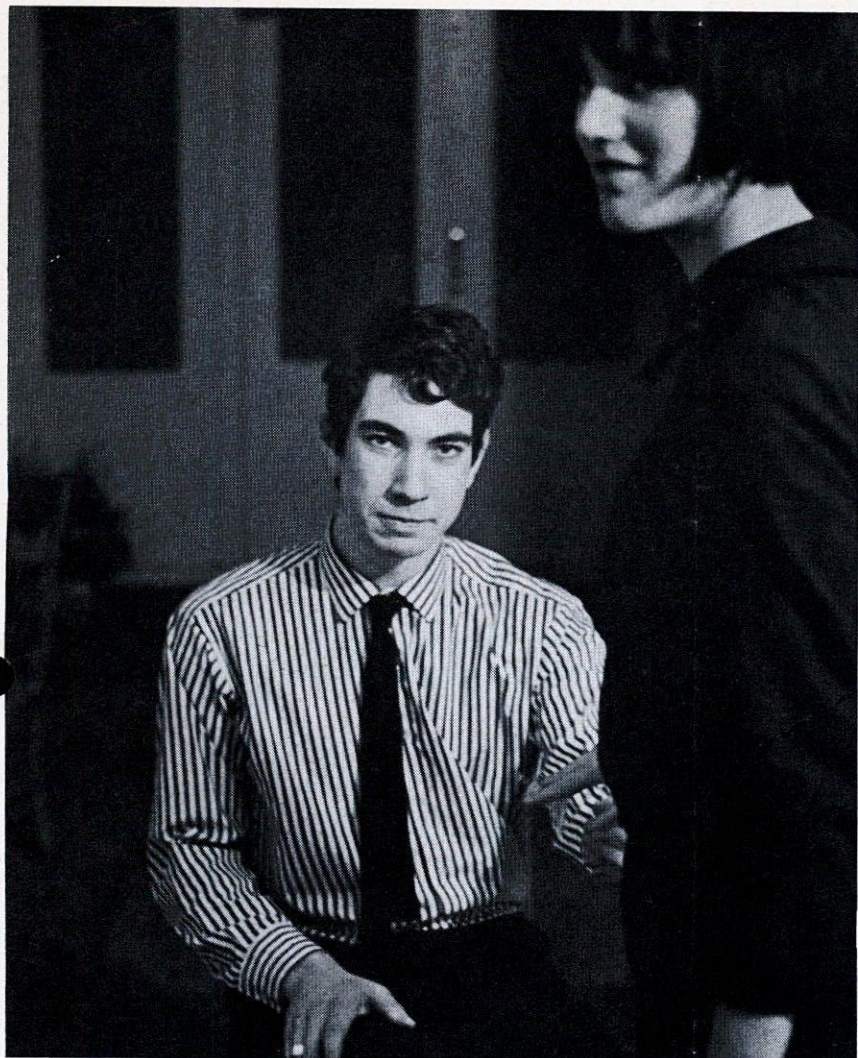
Zo werd Peter Post een soort van 'angry young man' in de wielersport, een vent die zijn eigen weg ging en die niet zou rusten voordat hij aan de spits zou staan van het hele stel. Voor dat doel had hij alles, maar dan ook letterlijk alles over. Zelden heeft er een sportman zo volledig, zo fanatiek bijna, geleefd voor zijn sport als Peter Post in deze laatste jaren. Niets was hem daarvoor te veel of te weinig. Hij zou en hij moest er komen!

Welnu, Peter Post is er gekomen! Hij staat aan de spits! Geen regenboogtrui? Helaas, het is spijtig maar waar. Er is echter veel om dit gemis te verzachten. Hij is de wielrenner van het jaar geworden en de 'koning van de winterbaan'. Hij stapelt de ene zege op de andere. Hij is een van de meest gevraagde renners in binnen- en buitenland, en verdient geld, heel veel geld.

Eén ding echter is voor hem misschien wel het belangrijkste. In het afgelopen seizoen is hij Schulte (met diens 19 zesdaagse-overwinningen) definitief voorbijgegaan op de wereldranglijst van zesdagenmatadores aller tijden. Schulte, die hem afdankte omdat hij een 'huilebalk' was...

Dit feit vervult Peter Post met een grimmig soort van voldoening. Want als er één man was voor wie Peter Post zijn waarde wilde bewijzen, dan was dat de man aan wie hij zich vanaf zijn kwajongensjaren had gespiegeld en die ondanks alles voor hem het lichtende voorbeeld gebleven was: Gerrit Schulte, zijn idool...

GER SCHUURMAN



Ewald Vanvugt thuis

Schrijvers van vandaag

Wij willen de lezers van EGO confronteren met de Nederlandse schrijvers van vandaag. In de literatuur vinden we het geestelijk leven van de hedendaagse mens terug en daarom betekent deelname aan de literatuur deelname aan de cultuur. Men vindt in dit nummer van EGO interviews met twee jonge schrijvers, waarin deze zelf trachten te zeggen waarom ze schrijven zoals ze doen.

We begrijpen dat over deze schrijvers en hun werk verschillend kan worden geoordeeld. Wij willen in deze korte verantwoording een ogenblik stilstaan bij het werk van Ewald Vanvugt. Rond deze schrijver is nog kort geleden een rel geweest in een Brabantse stad.

Het werk van Vanvugt behoort op het ogenblik tot de veel gelezen literatuur.

Dat alleen al maakt dat we er niet meer aan kunnen voorbijgaan Vele jonge mensen lezen de boeken van Ewald Vanvugt.

In de discussie in Brabant is zijn boek 'Een bijzonder vreemde dief' een 'vies' boek genoemd. Het is ook stellig niet zonder aarzeling dat wij de aandacht op dit soort literatuur vestigen. De aanduiding een 'vies' boek lijkt ons niet zo juist, maar we willen wel erkennen dat we bij het lezen van sommige bladzijden ervan een zekere walging hebben ervaren. Maar is dat een reden om deze boeken niet te lezen?

Wat vragen we eigenlijk van de literatuur? Als we slechts boeken wensen die ons aangenaam amuserend of ernstig opbouwend bezighouden, dan kunnen we inderdaad de boeken van Van-

vugt beter ongelezen laten. Wie echter in de literatuur de mens zoals hij werkelijk is, wil tegenkomen, die moet nu juist deze boeken wel lezen.

Als hij gezond van aard is, dan zal hij soms een walging niet kunnen onderdrukken. Maar is de mens soms niet om van te walgen? En niet alleen de hoofdpersonen uit de boeken van Vanvugt of andere moderne schrijvers, maar ook wij zelf, de lezers?

Vele moderne schrijvers weigeren om langer 'kiekeboe' met de mens te spelen. Zij geven hem weer zoals ze hem ervaren, in zijn angst, in zijn haat, in zijn perversiteit. Zij deinzen er daarbij niet voor terug woorden in de literatuur in te voeren die men voorheen slechts op schuttingen placht te lezen. Alleen zo menen zij erin te kunnen slagen om de mens weer te geven zoals hij is.

Ik meen dat we deze schrijvers in zekker opzicht dankbaar mogen zijn. De walging die wij gevoelen voor hun figuren, is in belangrijke mate walging voor ons zelf. Ik denk dat dat het punt is dat we moeten bereiken alvorens we werkelijk 'verder' kunnen gaan. Ik begrijp niet wat juist christenen tegen deze boeken kunnen hebben. De verdorvenheid van de mens die het calvinisme ons altijd geleerd heeft, wordt in de moderne literatuur onverbloemd getoond. Wat wil men eigenlijk nog meer?

Ik zou me kunnen voorstellen, dat juist uit het humanisme een kreet van protest zou oprijzen: 'Maar zo is de mens niet!'

De humanisten zullen echter moeten oppassen van de wens niet de vader van de gedachte te maken. De mens is bepaald niet zo goed als in sommige humanistische geschriften wordt gesteld.

Er steekt natuurlijk ook een gevaar in dit soort literatuur. Bij voorbeeld dat allerlei lieden dit soort werken gaan lezen om van het 'vieze' te kunnen genieten. Is het niet een beetje optimistisch om te veronderstellen dat we Ewald Vanvugt nodig hebben om dit te kunnen doen? Welke plaats neemt eigenlijk het 'vieze', ook zonder Ewald Vanvugt, in ons leven in? Bovendien, men make zich geen illusies: Ewald Vanvugt wordt gelezen, ook zonder de aandacht die wij aan hem wijden.

Ik geloof dat bij vele lezers deze boeken een eerlijke verontrusting om wat de mens is teweeg zullen brengen. Dat lijkt me een goed uitgangspunt voor de opbouw van mens en gemeenschap.

Wie verontrust is, maar toch nog enig vertrouwen heeft, zal het met deze boeken moeten wagen. Daarom durven we het ook in EGO aan. Natuurlijk is dit alles geen kinderliteratuur, maar EGO heeft nimmer een kinderblad willen zijn.

Een literaire beoordeling van het werk van Vanvugt laten we gaarne aan anderen over.

REDACTIE

De 'verdorven' wereld

'De kamer was bijna te klein voor het gelach. Ik bleef voor de deur staan, probeerde te ontdekken waar mijn vrienden zich over opwonden. Ik dacht aan een mop of een goed radioprogramma. Toen ik ten slotte naar binnenging, bleek dat mijn gedichten zoveel lawaai veroorzaakten.'

Uitleg hielp niet. Mijn poëzie bleef een rotlachertje. Ik vond dat erg. Als je zo zestien, zeventien bent, dan is de reactie van je vrienden een belangrijke maatstaf. Voor mij was het dat misschien vooral ook wel, omdat het mijn eerste verzen waren met een vrije vorm.'

van Ewald Vanvugt

Voor de nu twintigjarige Ewald Vanvugt, toen een verandering na een meer klassieke periode.

Aanvankelijk schreef ik sonnetten en rondelen. Daarbij steeds rekening houdend met de technische eisen. Ook de onderwerpen waren klassiek: moeder, vader, nacht, herfst. Die gebondenheid duurde echter niet lang. Op een gegeven moment paste mijn leven, mijn bezetenheid niet meer in het keurslijf van metrum en rijm. Het hing samen met mijn verblijf op school. Na de lagere school, die ik zonder doubleren doorliep, kwam ik nl. op een lyceum. In de klassen één en twee ging alles normaal. Het was de periode waarin ik de geleerde verstechniek probeerde. Ik wilde me zelf bewijzen dat ik niet voor Shakespeare behoefde onder te doen. In de derde klas verdween de regelmaat. Ik bleef zitten, ging naar andere scholen. Bleef nog twee maal zitten.'

Bijgedachte (vers) vormen vielen weg. 'Ik wilde mijn eigen leven leven. Ook wanneer ik schreef.'

Behalve de reeds genoemde gedichten, was dat o.m. het de vorige maand bij De Bezige Bij als literaire reuzenpocket verschenen 'Rodeo of Zuster Bertram'. Een boek waarin wel een verhaal zit, doch dat op onregelmatige wijze afgewisseld wordt door gebeurtenissen en anekdotes, die niet ter zake lijken.

Complexiteit

'Op het eerste gezicht is dat misschien wel waar. Maar die bijna terzijde plaatsvindende gebeurtenissen zijn toch van belang. Ze vergroten de complexiteit van de weergegeven werkelijkheid. Eén enkel verhaal isoleert te veel de werkelijkheid. Het is te beperkt. Vandaar het geschreven meer, dat onnodig aandoet, maar het niet is.'

Ten aanzien van de door deze methode van schrijven mogelijke verwarring bij de lezer, is Ewald Vanvugt niet somber gestemd.

'Het geeft misschien in het begin even moeilijkheden voor de lezer. Dat verdwijnt echter als hij ontdekt, dat ook het structuurloze zijn structuur heeft. Bovendien is van belang niet te vergeten, dat schrijven niet anders is dan foto's maken. Momentopnamen van de werkelijkheid geven. Dat doe ik voortdurend. In "Rodeo of Zuster Bertram" zowel als in het eerder verschenen (hoe wel later geschreven) "Een Bizonder Vreemde Dief". Een gestructureerde, gebouwde, roman lijkt mij momenteel nog onmogelijk. Misschien zou het vijfduizend pagina's beslaan. Tienduizend is echter ook mogelijk. Ik weet het niet. Wel, geloof ik, dat de weg er naar toe is: continuïteit brengen tussen de vele, soms te vele gebeurtenissen. Voorlopig is het bij mij nog een aftasten, waarbij het resultaat nog niet is te overzien.'

De neerslag van dat aftasten zal zeer duidelijk te zien zijn in het in het najaar te verschijnen (derde) boek: 'Darwin en Gezellen'.

'Ik noem dat boek ook geen roman, maar een mogelijkheid tot een roman. Het merkwaardige is dat je de vorm van een roman nooit van tevoren weet. Bij het schrijven wordt je de vorm opgedrongen. Ook al zou je het willen, je ontkomt er volgens mij niet aan.'

Momentopname

Het schrijven zien als het maken van momentopnamen, drukt ook z'n stem op de wijze van werken van Ewald Vanvugt.

'Langer dan een half uur achter elkaar houd ik het niet vol. Dan moet ik naar de w.c., een sigaret roken, naar buiten of waar ook naar toe. In ieder geval weg van mijn schrijfmachine.'

Een dergelijke werkmethode betekent bepaald niet dat er weinig geproduceerd wordt. 'Ik heb nu vier boeken af. Na "Darwin en Gezellen" verschijnt "Mijn vrouw en ik en mijn vrouw". Bovendien komt er volgende maand een gedichtenbundel uit: "De Oren van Tanja". Tanja is mijn vrouw.'

Een verwacht succes? 'Ja, ook al werd er eerst werk van mij geweigerd, ik was ervan overtuigd, dat ik het kon. In het begin heb ik veel steun onderhouden van de Rotterdamse schrijver Cornelis Bastiaan Vaandrager. Het was bij voorbeeld door hem, dat er werk van mij in het driemaandelijks tijdschrift Randstad 4 kwam. Daarna is alles eigenlijk zeer goed gegaan.'

'Goed' betekent in dit verband: Tweehonderd exemplaren per dag van 'Een Bizonder Vreemde Dief' als verkoopcijfer. Ook 'Rodeo of Zuster Bertram' wordt goed verkocht. Dit 'in' zijn heeft echter ook zijn nadelen.

Kritiek

'Ik merk nu pas dat het schrijver zijn niet alleen beperkt blijft tot het schrijven van het boek. Er wordt over je geschreven, wat beslist niet het meest vervelende is. Integendeel, je vindt het fijn en voelt je een beetje trots.

Wat wel erg is, is, dat je kritiek krijgt. Een kritiek die, goed of slecht, volgens mij volledig onmogelijk is. Net als het voor de schrijver onmogelijk is een "volledig" boek te schrijven, is het voor de criticus onmogelijk een boek volledig te benaderen. Het boek is immers slechts een klein facet van de gehele werkelijkheid.'

Sommige critici spreken, ondanks hun geringe mogelijkheden, van een sombere, bijna verdorven wereld in de boeken van Ewald Vanvugt.

'Als schrijver moraliseer je. Je laat zien, opdat men leest, kijkt en ook ziet. Daarbij toon je het goede zowel als het kwade. Met evenveel recht trouwens. Want beide komen voort uit de grote verwondering over het leven. Beide hebben ook hetzelfde ten doel: Een spiegel voorhouden, waar je, als je eerlijk bent, in moet kijken.

Als je in staat bent door middel van het schrijven, of welke kunstuiting ook, dit te doen, dan ben je bevoorrecht. Zwijg je, dan verloochen je je zelf. En dat is erger dan alle zuivere of onzuivere publiciteit die rond je werk ontstaat.'

DICK ZAAL

Steven Membrecht: emotie bedient intelligentie

Steven Membrecht, een van de bekendsten onder de jonge Nederlandse auteurs, vijftienvint jaar, in 1962 winnaar van de Reina Prinsen Geerligsprijs, heeft een beheerst-agressieve manier van praten. Hij zegt zijn woorden nadrukkelijk, lichtelijk dwingend van toon, snel. Zijn strakgetrokken mondspieren ontspannen zich af en toe tot een zorgvuldige glimlach. In een regelmatig, knap gezicht staan hardheldere ogen, die soms heel even fel uitschieten.

Hij debuteerde in 1961 met 'Wachten op de zon', zag het jaar daarop 'Het einde komt vanzelf' (waarvoor de RPG-prijs) uitgegeven en voltooide het afgelopen jaar zijn door de meeste critici zeer gunstig ontvangen satire op een godsdienstige sekte: 'De Eerstelingen'. Einde vorige maand kwam zijn vierde boek uit: zes verhalen onder de titel 'De ruime gevangenis'.

Van dit werk zegt Steven Membrecht: 'Het is heel anders dan mijn eerste twee boeken en in bepaalde opzichten onderscheidt het zich ook duidelijk van 'De Eerstelingen'. In de eerste twee is voortdurend sprake van een diepgaande confrontatie met mij zelf, een exploiteren van mijn mogelijkheden. Overigens, schrijvers beginnen meestal niet anders. In 'De Eerstelingen' heb ik de personen buiten mij zelf gehouden en een zelfde moedwillige afstand pas ik ook toe in de zes verhalen. Maar de goede lezer, die mijn vorige boeken kent, zal mij in deze verhalen toch ook weer veel terugvinden.'

Membrecht — half achteroverhangend op zijn divanbed in zijn kamer aan de Amsterdamse Gasthuismolensteeg — kijkt voor hij verder spreekt even naar buiten, concentreert zich peinzend op zijn komende explicatie. 'Alle zes verhalen hebben de moederbinding tot onderwerp,' zegt hij dan. 'Uit persoonlijke ervaring?' Hij aarzelt. 'Ja en nee'; en opeens overtuigd: 'Kijk, met ervaring alléén kwam ik er niet, dan was het zuiver verhalend geworden. Ik heb juist getracht het verschijnsel van de moederbinding te analyseren, het zoveel mogelijk verstandelijk te benaderen.'

Bij de analyse stuit ik op een sterk religieus gevoel. Wat Freud al zegt: "de kerk kan de behoefte aan de vader bevredigen." En verder analyserend stuit ik op de vaderbinding. Wat mij toen ineens duidelijk voor ogen kwam te staan was, dat die twee — religieus gevoel en vaderbinding — één zijn met het begrip moederbinding. In de moederfiguur moet men in de confrontatie met haar de vaderfiguur terug kunnen vinden, als ook het godsbesef. Dit gaat natuurlijk ook op als men zich de diepste intentie van de vaderfiguur voorstelt.

Het denken hierover impliceert voor mij als schrijver al de aanwezigheid van een sterk liefdegevoel — of noem het

gebondenheid. De gedachte is dan ook dat uiteindelijk in de liefde uiterlijke verschillen vervagen. De liefde kan er dus toe leiden dat wij in alles de grote harmonie, een volmaakte eenheid zien. Of deze liefde nou is, een liefde ten opzichte van de moeder, god, de vader, god, de broer, de vriendin, de vriend. In het titelverhaal vindt men deze gedachten het duidelijkst weergegeven.'

In een van de andere verhalen — 'het afscheid van Clotilde Bruining' — heeft Membrecht, zoals hij zegt, 'de liefde zonder enige bedenking geschetst. Dit is dus bij uitstek de liefde van het zeer jonge kind, waarbij de moeder dan beslist niet de bloeiden moeder hoeft te zijn. Ook in deze vorm is het moederbeeld volmaakt.'

Heel gemakkelijk, zonder naar woorden te hoeven zoeken, spreekt Membrecht over zijn werk. Zijn beweringen geven de indruk, ondanks de vlotte presentatie, diep doordacht te zijn. Hij begeleidt ze met levendige handgebaren en een felle, springlevende manier van kijken. Bovenal werkt hij de indruk zich zelf volledig te verstaan, wat eenvoudiger gezegd: precies te weten wat hij zegt en waarom hij het zegt.

Uitzonderingspositie

Hij vindt dat hij zich in een uitzonderingspositie bevindt. Dat verduidelijkend zegt hij: 'Er zijn natuurlijk duizenden

die eenzelfde problematiek hebben als die waarmee ik mij in mijn laatste boek bezighoudt. Alleen, ik ben uiterst consequent. Het heeft bij mij een levenshouding.'

Een belangrijke rol speelt bij Membrecht ook de geloofsproblematiek: In dit verband wijst hij op de noodzaak zich los te maken van een aantal sociaal-religieuze zaken, zoals het ter kerke gaan, regelmatig bidden en wat hij 'de charitas-gedachte' noemt. 'Kortom,' meent hij, 'gaat het bij mij om het afstand nemen van de vorm en daartegenover een zo strikt mogelijke persoonlijke beleving van het geloof te bevechten.'

Hij haalt er 'De Eerstelingen' bij. 'Hier ligt het bewijs van losschrijving van dit soort dingen. Ik geef er het belang in weer van een individuele geloofsbeleving, de rust die daarvan uitgaat. Maar ook blijkt uit het boek hoe dat belang kan overgaan in een ridicule levenshouding, die niets meer te maken heeft met het religieuze. Nee, het is echt wel zo dat geloof niets anders kan zijn dan een volstrekt individuele beleving. Heel sterk komt dit tot uiting in de roman waar ik nu mee bezig ben.' Die roman, zo verkapt Membrecht, zal 'De sprong in het net' gaan heten.

Celebraal

Volgens sommige critici schrijft Membrecht cerebraal. Onmiddellijk zegt hij ten aanzien hiervan: 'Volgens mij heb ik een normale intelligente benadering van die verschijnselen, standpunten en situaties waarover ik wil schrijven. Ik vind dat het gebruik van je intelligentie impliceert dat je je emoties kunt bedienen. Vandaar dat bij een heleboel mensen de intelligentie, die ze zeker bezitten, niet aan de dag treedt, omdat hun emotionele conflicten zo groot zijn. Als ik zelf in een emotioneel conflict zit, kan ik me schrijvend niet meer bedienen van mijn klare intelligentie. Dan schrijf ik over-emotioneel, verward en zelfs dom en moet ik het later weggooien. Wanneer de kritiek mij cerebraaliteit verweet, zei mijn emotie daarop steeds weer "dank u!"'

Membrecht weet geen Nederlandse schrijver van deze tijd te noemen die hem boeit. 'Er is wel sprake van een literaire vaardigheid bij velen, maar niet van een geestelijke. Ik wil er verder niets van zeggen. Wat mij betreft is er maar één die er buiten valt: Harry Mulisch. En de poëzie is naar mijn mening nog bloedarmoer.' Tot zijn favoriete schrijvers behoren Marcellus Emants ('fenomenaal knap!'), Iris Murdoch, François Mauriac ('dat vreet ik!') en Anna Blaman.

Over Anna Blaman: 'Zij is een intelligent schrijfster. Vanuit haar intelligentie proeft men de emotie. Ze is beslist emotioneler geweest dan ik. Waarschijnlijk was ze ook veel intelligenter...'

STEVEN KEY



STEVEN MEMBRECHT

Live-opnamen, handicap of stimulans?

Het maken van grammofoonplaten was zo'n veertig jaar geleden een moeilijke zaak. De apparatuur was in die dagen nog dermate gebrekkig, dat het ondenkbaar was een session buiten de studio op te gaan nemen. Toen de techniek eenmaal voldoende gevorderd was, werd die beperking natuurlijk opgeheven, met het gevolg dat er naast de normale studiosessies ook vele live-opnamen gemaakt werden, in concertzalen, dancings, clubs en waar niet al.

De eerste opnamen met publiek — zoals Benny Goodmans Carnegie Hall Concert uit 1938, en de hele serie Jazz at the Philharmonic-LPS's van kort na de oorlog — lieten een uitermate luidruchtig publiek horen, waardoor enerzijds een enthousiaste sfeer geschapen werd, maar waardoor anderzijds sommige solisten zich lieten verleiden tot smakeloze krachtpatserij in het hoge register. Het ongenueanceerde hout-hakkerswerk dat bepaalde drummers zich in hun soli veroorloofden, heeft er zeker toe bijgedragen dat voor veel mensen jazz nog steeds synoniem is met oorverdovend lawaai.

De laatste jaren worden dergelijke platen nog maar vrij zelden gemaakt, in de eerste plaats al omdat de geluidskwaliteit van dit soort opnamen vaak erbarmelijk is. Er zijn echter nog mensen die er brood in zien, getuige de pas uitgekomen LP 'Cannonball in Europe' (Riverside RM499).

In de zomer van 1962 trad het Cannonball Adderley Sextet op voor een menigte van 40.000 mensen, tijdens een jazz-festival in het Belgische plaatsje Complain-La-Tour. De opnamen van dit concert tonen aan dat de leden van deze groep zich gelukkig beter wisten te beheersen in het aangezicht van deze omvangrijke en vrij ondeskundige massa, dan mensen als Illinois Jacquet en Flip Phillips dat vroeger bij JATP gewend waren. Dat zal gedeeltelijk een gevolg zijn van het feit dat het sextet zich, ook wanneer het in clubs optreedt, tot een zo breed mogelijk publiek tracht te richten, en zich dus al veel eerder heeft moeten afvragen welke concessies nog wel en welke niet meer met de eigen goede smaak te verenigen waren.

Zo kijkt de muziek op deze plaat maar heel weinig af van wat men op vroegere LP's als 'Cannonball in San Francisco' en 'Cannonball in New York' te horen kreeg. De altist-leider speelt niet slecht, maar wel minder goed en vooral minder intelligent dan tijdens zijn opnamen met Miles Davis. Zijn broer Nat heeft op kornet nog steeds een toon die mij maar weinig kan bekoren, terwijl het hem af en toe heel wat moeite kost zijn gebrek aan ideeën te verbergen.

Yusef Lateef, die het sextet inmiddels verlaten heeft, laat zowel op tenor, fluit als hobo horen dat hij belangstelling heeft voor Arabische muziek, maar de



ART BLAKEY ...live beter dan studio...

synthese daarvan met de jazz komt bij hem geen moment uit boven het oppervlakkig jongleren met wat geleende melodische motiefjes. De ritmesektie valt weinig op, misschien in hoofdzaak wel doordat bassist Sam Jones vrijwel niet te horen is.

Stimulans

Behalve tijdens massamanifestaties worden er de laatste jaren gelukkig ook steeds meer opnamen in clubs gemaakt. De aanwezigheid van een paar honderd ademloos luisterende jazzliefhebbers kan inderdaad een stimulans opleveren, terwijl de akoestiek en de technische faciliteiten in clubs als de Five Spot, de Village Gate en Birdland maar weinig onderdoen voor die van een studio.

Zo kan het dan ook gebeuren dat de in Birdland opgenomen LP 'Ugetsu' (Riverside RM 464) Art Blakeys Jazz Messengers in betere vorm laat horen dan tijdens veel van hun studio-opnamen. De plaat werd in juni 1963 gemaakt, een paar maanden voor Blakey zijn groep weer eens reorganiseerde.

Trompettist Freddie Hubbard en pianist Cedar Walton zijn de sterkste solisten, vooral de eerste maakt heerlijk felle maar zorgvuldig uitgebalanceerde muziek. Trombonist Curtis Fuller en tenorist Wayne Shorter laten minder persoonlijk spel horen, maar Fuller imponeert toch wel door zijn virtuositeit. Bassist Reggie Workman treedt weinig op de voorgrond evenals, merkwaardig genoeg, de drummer-leider. Misschien ligt het aan het klimmen der jaren — Blakey wordt in oktober 45 — maar hij vertoont hier veel min-

der de neiging de hele groep aan zich ondergeschikt te maken dan op talloze oudere platen. Een bezwaar tegen de plaat is dat de helft van de stukken geschreven is door Wayne Shorter, wat helaas betekent dat men ongewoon triviale, nietszeggende thema's te horen krijgt, die hun enige bestaansreden ontlenen aan de wet op de auteursrechten.

Tot slot dan nog een studioplaat, om te demonstreren dat men ook zonder publiek nog tot heel behoorlijke prestatie kan komen. 'Awakening!!' werd in 1961 en 1962 opgenomen door een tweetal groepen onder leiding van altist Jimmy Woods. Woods is een van die voortreffelijke Amerikaanse musici die vlak onder de top staan, en nee, de kleine dosis geluk missen die zoveel van hun minder goede vakbroeders naar het succes heeft geleid.

De interessante hoestekst van Nat Hentoff geeft een droevig verslag van de ontmoedigende weg die de bijna dertigjarige Jimmy Woods heeft afgelegd. Om zijn gezin in leven te houden, moest hij, naast zijn muziekstudie aan het City College van Los Angeles, onder meer als magazijnknecht gaan werken, en dan nog proberen af en toe jazz te spelen. Hij heeft nooit genoeg geld gehad om platen te verzamelen of naar jazzclubs te gaan, zodat het geen verbazing hoeft te wekken dat hij in zijn spel maar weinig beïnvloed is door andere musici.

Heftig

Jimmy Woods weet in zijn soli een ongewoon heftige swing te bereiken, die af en toe zelfs aan Roland Kirk-op-één-saxofoon doet denken. Daarnaast beschikt hij over een prachtige, felle toon, en over voldoende intelligentie om zijn ongebreidelde emoties in een evenwichtig geconstrueerde vorm naar buiten te laten komen.

De side-men, twee trompettisten en twee ritmesekties, komen over het algemeen niet boven de middelmaat uit. De enige die opvalt, is de fenomenale bassist Gary Peacock, wiens spel duidelijk maakt dat hij ook twee jaar geleden al over een verbluffende techniek en oorspronkelijke ideeën beschikte. Een pluspunt van de plaat vormen ten slotte nog de zes boeiende originals die Jimmy Woods ervoor schreef, een verademing te midden van de honderden domme en slaapverwekkende thema's die de laatste jaren waarschijnlijk met de oren dicht geschreven zijn.

Naast zijn onmiskenbare talent heeft kennelijk ook het feit dat Woods' composities zich geleidelijk ontwikkelen uit flarden van ideeën en motiefjes, hierbij een rol gespeeld. Een dergelijk rijpingsproces kan natuurlijk tot heel wat betere resultaten leiden dan het tegenwoordig maar al te wijd verbreide 'even een themaatje schrijven om de plaat vol te maken.'

BERT VUIJSJE